

การรัฐประหารกับ “องค์อธิปัตย์” ในสังคมการเมืองไทย

Coup d'Etat in Thai politics

ศรัณย์ จิระพงษ์สุวรรณ¹

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งหาคำตอบทางปรัชญาการเมือง โดยผู้เขียนเลือกที่จะอธิบายข้อสงสัยเหล่านี้ผ่านกรอบความคิดของนักปรัชญาที่ชื่อ Thomas Hobbes ซึ่งแบ่งการนำเสนอเป็นสามส่วนซึ่ง ส่วนแรก สำรวจความหมายของคำว่า “การปฏิวัติ รัฐประหาร” และจากการสำรวจพบว่า มีความสับสนในการใช้คำดังกล่าวในการใช้อธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองของไทย ประการต่อมาเรื่องความสัมพันธ์ของแนวคิดเรื่อง “องค์อธิปัตย์” โดย Thomas Hobbes กับคำว่า “ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” พบว่าในสังคมการเมืองไทยพระมหากษัตริย์ทรงเป็นศูนย์รวมใจของชาติ แต่มิได้เป็นองค์อธิปัตย์ อย่างเช่นในสมัยรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และส่วนสุดท้ายคือการหาข้อสรุปพบว่า ควรต้องระมัดระวังในการใช้คำว่า ปฏิวัติ รัฐประหาร ระวังทั้งการใช้และการกระทำเพราะรัฐจะไม่มีวันตาย

คำสำคัญ : องค์อธิปัตย์, การปฏิวัติ รัฐประหาร

Abstract

This article aims to answer political philosophy. I tried to find the answer through the philosophical ideas of Thomas Hobbes, the content is divided the presentation into three

¹ อาจารย์ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

parts. First, exploring the meaning of the term "Coup d'état". There is a confusion in using this term to describe the political phenomena in Thai politics. Second, "The Sovereign" by Thomas Hobbes and the word "democratic form of government with the King as Head of State", it was found that in Thai politics, the monarchy is a center of national unity. Unlike in the absolutist state. Finally, we need to be cautious in the use of the word coup d'état, both the usage and the actions, because the state will never die.

Key words : Sovereign, Coup d'état

บทนำ

เมื่อปี พ.ศ. 2549 วลีที่สร้างความตระหนักให้การเมืองไทยคงหนีไม่พ้นวลีที่ว่า “... โปรดฟังอีกครั้ง” ลี้นเสียงของ พล.ต.ประภาส ศกุนตนา อดีตโฆษกของโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 5 (ททบ.5) พลเมืองไทยส่วนใหญ่ที่สนใจและติดตามการเมืองการปกครองไทยก็ทราบดีว่าเกิด “การปฏิวัติ รัฐประหาร” ภายในราชอาณาจักรไทยอีกครั้งหนึ่ง (19 กันยายน 2549) กลุ่มผู้ก่อการครั้งนี้เรียกตัวเองว่า “คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” (กองบรรณาธิการมติชน, 2549: 4) ในฐานะที่ผู้เขียนเป็นนักเรียนวิชาปรัชญาการเมือง จึงเกิดความสนใจว่า “การปฏิวัติ รัฐประหาร” ที่ใช้กันอยู่ตามความเข้าใจของผู้คนทั่วไปนั้นแท้จริงแล้วเป็นอย่างไร ถูกต้องหรือไม่? รวมถึงอีกประโยคหนึ่งที่น่าสนใจไม่แพ้กันคือ “ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” นั้นหมายความว่าอย่างไรในทางปรัชญา

การเมือง? เป็นไปได้หรือไม่ ว่าวลีเหล่านี้ไม่มีความหมายใดๆเลย? เป็นเพียงการยกขึ้นมาอ้างอิงอย่างเลื่อนลอยของคณะผู้ก่อการเท่านั้น แต่ผู้เขียนมีข้อสังเกตว่า กลุ่มวลีเหล่านี้ น่าจะมีได้ใช้โดยไร้จุดมุ่งหมายและกลับมีเป้าประสงค์ที่ชัดเจนในการใช้ประโยชน์ เพื่อบอกถึงตำแหน่งแห่งที่ของผู้ใช้อำนาจสูงสุด ในการเคลื่อนไหวทางการเมืองในแต่ละครั้ง

ผู้เขียนจึงพยายามมุ่งหาคำตอบทางปรัชญาการเมืองที่จะมาอธิบายข้อสงสัยข้างต้น โดยผู้เขียนเลือกที่จะอธิบายข้อสงสัยเหล่านี้ผ่านกรอบความคิดของนักปรัชญาที่ชื่อ Thomas Hobbes² เพราะหากกล่าวถึงคำว่า “การปฏิวัติ รัฐประหาร” และ “ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” ย่อมต้องเกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์กับบุคคล/สิ่ง ที่มีอำนาจสูงสุดภายในรัฐนั้นๆ อย่างหลีกเลี่ยงมิได้ ซึ่งมีสัมพันธ์กับความคิด เรื่อง “องค์อธิปัตย์” ของ Thomas Hobbes โดยจะแบ่งการนำเสนอเป็นสามส่วนคือ **ส่วนแรก** สืบหาความหมายของคำว่า “การปฏิวัติ รัฐประหาร” นั้น ว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างอย่างไร **ส่วนที่สอง** อธิบายความสัมพันธ์ของแนวคิด เรื่อง “องค์อธิปัตย์” ของ Thomas Hobbes และคำว่า “ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” รวมถึงสำรวจรายละเอียดการรัฐประหารในสังคมการเมืองไทย และส่วนสุดท้ายคือการหาข้อสรุป เกี่ยวกับองค์อธิปัตย์ในสังคมการเมืองการปกครองของไทย

ส่วนแรก ว่าด้วย “การปฏิวัติ รัฐประหาร”

² Thomas Hobbes เป็นนักปรัชญาการเมืองชาวอังกฤษ มีชีวิตอยู่ในช่วง ค.ศ.1588-1679 เคยเป็นอาจารย์ประจำสกูลคาเวนดิช และได้มีโอกาสสอนเจ้าฟ้าชายชาลส์ Hobbes มีความสนใจคณิตศาสตร์ ฟิสิกส์ และตรรกศาสตร์ มีเพื่อนนักปรัชญาคณสำคัญๆเช่น กาลิเลโอ เป็นต้น งานเขียนที่สำคัญๆของ Hobbes ได้แก่ The Elements of Law (1640), Decive (The Citizen, 1642) และ Leviathan (1651)

“การปฏิวัติ รัฐประหาร” คำนี้เป็นคำที่ติดปากและคนส่วนใหญ่คุ้นชิน ทุกครั้งที่สังคมการเมืองไทยเกิดการเปลี่ยนแปลงที่มีได้เป็นไปตามระบอบประชาธิปไตยแบบตัวแทน (การเลือกตั้ง) คนส่วนใหญ่โดยเฉพาะสื่อมวลชนสาขาต่างๆ ก็ใช้ วลีนี้อธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นแบบเหมารวม ผู้เขียนเห็นว่าเราจึงควรมาทำความเข้าใจ วลีเหล่านี้ให้ดีเสียก่อน เพื่อนำไปสู่การเข้าใจการเปลี่ยนแปลงในภาพรวมได้อย่างไม่คลาดเคลื่อน

ศัพท์คำว่า “การปฏิวัติ รัฐประหาร” มิได้มีใช้ในภาษาไทยมาแต่เก่าก่อน โดยเป็นคำที่แปลมาจากภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศส รวมถึงความหมายของคำ 2 คำนี้ก็มีความแตกต่างกันด้วย ดังนี้

การปฏิวัติ (Revolution) ในภาษาอังกฤษ มี 2 ความหมาย

ความหมายแรก มีมิติทางการเมืองและสังคม คือการยึดอำนาจรัฐด้วยวิธีการรุนแรง โดยเริ่มต้นโดยมีผู้นำการเคลื่อนไหวมวลชนที่มีพลัง เพื่อเริ่มต้นกระบวนการสำคัญของการปฏิรูปสังคม (Giddens A, 1989) โดยมีความแตกต่างระหว่างการปฏิวัติกับการรัฐประหาร แม้ว่าจะมีความเกี่ยวข้องกับการยึดอำนาจรัฐแต่สิ่งที่สำคัญคือมีการกลายสภาพของโครงสร้างทางชนชั้นและระบบการเมืองโดยอาศัยฐานของมวลชนเป็นสำคัญ (David Jary and Julia Jary, 2005: 522) เช่น การปฏิวัติในช่วงศตวรรษที่ 20 ที่มีการเคลื่อนไหวของมวลชนชาวนาในชนบท ดังที่เกิดขึ้นในการปฏิวัติรัสเซีย 1914, การปฏิวัติจีน 1949 และการปฏิวัติเวียดนาม 1954 เป็นต้น

ความหมายที่สอง มีมิติทางสังคม คือทุกๆ การเปลี่ยนแปลงใหญ่ที่มีผลต่อสังคมและธรรมชาติสิ่งแวดล้อมของสังคม เช่น การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสิ่งที่เป็นรูปธรรมคือ การปฏิวัติอุตสาหกรรม หรือมิติที่เป็น การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของปัจเจกบุคคล การปฏิวัติวิทยาศาสตร์ของยุโรปในช่วงศตวรรษที่ 17 เป็นต้น (David Jary and Julia Jary, 2005)

ประเด็นร่วมที่สำคัญในการศึกษาความหมายของ “การปฏิวัติ” จากทั้ง 2 ความหมายนั้น คือ การสะท้อนให้ไปถึง วิวัฒนาการและ พัฒนาการ ในระบบความสัมพันธ์ของมนุษย์

การรัฐประหาร(Coup d’Etat)

การรัฐประหาร (Coup d’Etat) หมายถึง โค่นล้มอำนาจรัฐอย่างฉับพลัน โดยประกาศยกเลิกการใช้รัฐธรรมนูญ และมักจะมีการใช้ความรุนแรง ซึ่งมีความแตกต่างจากหลังการปฏิวัติ การรัฐประหารมิได้เปลี่ยนสังคมและ เศรษฐกิจ โดยเป็นการเปลี่ยนกลุ่มผู้ปกครอง (รัฐบาล)โดยความรุนแรงและการรัฐประหารโดยส่วนมากกระทำโดยกองกำลังทหาร (David Jary and Julia Jary, 2005: 119)

ในภาษาไทย การปฏิวัติ (Revolution หรือ Re+Volvo ในภาษาลาติน Volvo แปลว่า การหมุน) (ธนศ วงศ์ยานนาวา, 2552: 17) ในความหมายของศัพท์ดั้งเดิม แสดงให้เห็นถึงการหมุนซ้ำเหมือนกับกงล้อที่หมุนไปได้ตลอด การหมุนแสดงให้เห็นถึงสถานะของการเชื่อมโยงระบบการเมืองเข้ากับระบบของจักรวาล การปฏิวัติในความหมายดั้งเดิมจึงเกี่ยวข้องกับเรื่องของดวงดาวและจักรวาล สำหรับความหมายของ การปฏิวัติตามความหมายของการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงนั้นเป็นปรากฏการณ์ของศตวรรษที่ 18 เมื่อการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิพงศประพันธ์ได้แสดงปาฐกถาที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยปริดี พนมยงค์ ได้แสดงความเห็นในเวลานั้นว่า

“การเปลี่ยนแปลงการปกครองดังกล่าวเป็นการเปลี่ยนแปลงหลักมูลของการปกครองแผ่นดิน ตรงกับที่เรียกเป็นภาษาอังกฤษว่า ‘Revolution’... จึงได้ทรงบัญญัติศัพท์ไทยว่า ‘ปฏิวัติ’... จนราชบัณฑิตยสถานได้จัดทำพจนานุกรมซึ่งเปลี่ยนชื่อเป็น ‘พจนานุกรม’ เสร็จพิมพ์ครั้งแรก 2493 ราชบัณฑิตยสถานได้บรรจุคำว่า ‘ปฏิวัติ’ไว้ใน

พจนานุกรม โดยมีความหมายดังต่อไปนี้ ‘ปฏิวัติ’ น. การหมุนกลับ, การผันเปลี่ยนหลักมูล (ป. ปฏิวัติ) (ปรีดี พนมยงค์, 2542: 55)

ในความเห็นของ ธเนศ วงศ์ยานนาวา มองว่า รากศัพท์ของคำว่า ปฏิวัติ ย่อมแสดงให้เห็นถึงลักษณะการหมุนกลับและนั่นย่อมแสดงว่ามีลักษณะเคลื่อนกลับไปทีเดิม ในขณะที่เดียวกันถ้าเป็นการเปลี่ยนหลักมูลก็เป็นสิ่งที่น่ากลัวมากเกินไป เพราะสิ่งใหม่ย่อมเป็นของแปลกปลอม ครั้นถ้าหมุนกลับไปทีเดิมก็หมายความว่า การปฏิวัติโดยฝ่ายทหารที่อีกซีกหนึ่งของโลกเรียกว่า การรัฐประหาร (Coup d'Etat) ก็ย่อมเป็นสิ่งที่ถูกต้องแล้ว เพราะทั้งหมดเป็นการกลับไปทีเดิม การปฏิวัติ ของไทยจึงไม่ใช่ “Revolution” ในความหมายที่สมบูรณ์แม้ว่าจะมีการเปลี่ยนหลักมูล แต่ในขณะที่เดียวกันสถานะของการหมุนกลับก็ยังคงเป็นสิ่งทีดำรงอยู่ (ธเนศ วงศ์ยานนาวา, 2552) สถานะของการปฏิวัติในความหมายของพจนานุกรมไทยจึงเต็มไปด้วยความย้อนแย้ง ดังนั้นการปฏิวัติภายใต้สำนักแบบไทยจึงขาดพลังทีจะนำไปสู่สิ่งใหม่ เพราะทุกๆ ครั้งก็จะต้องหมุนกลับไปยังทีเดิม

ผู้เขียนมีข้อสังเกตว่า หากเราตีความคำว่า “รัฐประหาร (Coup d'Etat)” จะพบว่าคือ การประหาร+รัฐ หรือกระบวนกรเอา บุคคล/สิ่งซึ่งมีอำนาจสูงสุดในรัฐลงจากอำนาจนั้นด้วยกำลังทหารของอีกฝ่าย ดังคำกล่าวของ Thomas Hobbes ทีว่า “ในขณะที่มนุษย์นั้นสามารถอ้างสิทธิในประโยชน์ต่างๆ เพื่อตัวของเขาเอง ซึ่งมนุษย์คนอื่นๆ นั้นจะไม่สามารถอ้างสิทธิได้เต็มที่เท่ากับตัวเขา ทั้งนี้แม้แต่ผู้ทีมีความอ่อนแอทีสุดก็ยังมี ความแข็งแรงพอทีจะฆ่าผู้ทีแข็งแรงทีสุดได้ โดยอาศัยวิธีการวางแผน หรือโดยความร่วมมือกันกับผู้อื่น เป็นการร่วมมือกันเพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกัน” (Thomas Hobbes, 1651: 80.) นั้นหมายถึงว่า บุคคลทีอ้างสิทธิการเป็นผู้ปกครองเหนือผู้อื่นๆ นั้น จะไม่สามารถอ้างสิทธิของตนเองได้ตลอดไปเพราะผู้คนที่อ่อนแอ (คนทีอยู่ใต้ปกครองทีคิดว่าตนเองไม่ได้รับการดูแลทีเป็นธรรม) สามารถรวมตัวกันเพื่อ ฆ่า/ไม่รักดี ต่อ

ผู้ปกครองได้ด้วยวิธีต่างๆ นานาที่ทำให้กลุ่มคนเหล่านั้นบรรลุวัตถุประสงค์ การพยายามตีความดังกล่าวนี้ จะถูกขยายความให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้นในส่วนต่อไป

ส่วนที่สอง ว่าด้วยความสัมพันธ์ของแนวคิด เรื่อง “องค์อธิปัตย์” ของ Thomas Hobbes กับคำว่า “ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” และรายละเอียดการรัฐประหารในสังคมการเมืองไทย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกฉบับกำหนดรูปแบบการปกครอง และประมุขแห่งรัฐไว้ว่า ประเทศไทย มีการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เป็นการเทิดทูนพระมหากษัตริย์ คือ ทรงดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ ผู้ใดจะละเมิดมิได้ และ รัฐธรรมนูญยังกำหนด พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ โดยให้ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยซึ่งเป็นของประชาชน (ศูนย์บริการทางวิชาการและกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, 2523: 468.) โดยใช้อำนาจนิตินบัญญัติผ่านทางรัฐสภา อำนาจบริหารผ่านทาง คณะรัฐมนตรี และอำนาจตุลาการผ่านทางศาล การกำหนดเช่นนี้ หมายความว่าอำนาจต่างๆ จะใช้ในพระปรมาภิไธยของพระมหากษัตริย์ ซึ่งในความเป็นจริงอำนาจเหล่านี้มีองค์กรเป็นผู้ใช้ ฉะนั้นการที่บัญญัติว่า พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจนิตินบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลา การผ่านทางองค์กรต่าง ๆ นั้นจึงเป็นการเทิดพระเกียรติ แต่อำนาจในการบริหารแท้จริงอยู่ที่องค์กร ซึ่งเป็นผู้พิจารณานำขึ้นทูลเกล้าถวายเพื่อ พระมหากษัตริย์ ทรงลงพระปรมาภิไธย (ธงทอง จันทรางศุ, 2548: 60.) การที่พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้ใช้อำนาจอธิปไตยซึ่งเป็นของประชาชน นั้น ถึงแม้ว่ารัฐธรรมนูญแต่ละฉบับมิได้กล่าวโดยตรงว่า พระมหากษัตริย์ คือ องค์อธิปัตย์ ของรัฐไทย แต่ก็เป็นสิ่งสะท้อนให้เห็นว่าในทางปฏิบัติ ประชาชนก็ได้กระทำในสิ่งที่ Thomas Hobbes กล่าวไว้ว่า

“I authorize and give up my right of governing myself, to this man, or to this assembly of men, on this condition, that thou give up thy right to him, and authorize all his actions in like manner.” (Thomas Hobbes, 1651: 112.)

“ข้าพเจ้าได้อนุญาตและยกเลิกลิทธิของข้าพเจ้าในการปกครองตนเองให้กับบุคคลผู้นี้ หรือคณะบุคคลเหล่านี้ ด้วยเงื่อนไขที่ว่าได้ยกเลิกลิทธิของพวกเราทั้งหลายให้กับเขา และอนุญาตให้เขามีปฏิบัติการและดำเนินการใดๆ ได้”

ซึ่งผู้เขียนมีความเห็นว่าเป็นการสะท้อนลักษณะ **สัญญาประชาคม (Social Contract)** ของประชาชนชาวไทยอย่างกลายๆ? แต่เป็นที่น่าตั้งคำถามว่า เหตุใดจึงไม่มีปรากฏ ณ ที่ใดๆ ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ทุกฉบับ) ว่า มีกระบวนการ/ขั้นตอนที่แสดงให้เห็นว่าประชาชนได้มอบอำนาจอธิปไตยซึ่งเป็นของตนเองให้พระมหากษัตริย์ใช้ผ่านสถาบันทางการเมืองต่างๆ จะมีก็แต่กล่าวถึงขั้นตอนที่พระมหากษัตริย์เป็นตัวแทนผู้ใช้อำนาจอธิปไตยเลย ซึ่งทำให้สิ่งที่กล่าวในรัฐธรรมนูญว่า “ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยนั้น” มีลักษณะย้อนแย้ง เพราะหากประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยนั้น (ตามรัฐธรรมนูญ) จริง ก็เท่ากับว่าประชาชนเป็นองค์อธิปัตย์ในตัวเอง ซึ่งจะขัดแย้งกับคุณลักษณะขององค์อธิปัตย์ตามที่ Thomas Hobbes เห็นว่า **องค์อธิปัตย์** ควรเป็นคนๆ เดียว Monarch ใช้อำนาจสัมบูรณ์ และต้องมีลักษณะ (Sovereign power as) (Thomas Hobbes, 1651) โดยมีลักษณะดังนี้

1. มีความสมบูรณ์ (absoluteness) คืออำนาจอธิปัตย์นี้ ต้องไม่ถูกจำกัดจากสิ่งใดๆ หากถูกจำกัดด้วยอำนาจใด อำนาจนั้นก็จะต้องกลายเป็นอำนาจอธิปัตย์ไปโดยปริยาย แม้ในความเป็นจริง

ด้วยเหตุผลใดก็ตาม เช่น จริยธรรม ความสุขุมรอบคอบ หรือการพิจารณา ด้วยเหตุด้วยผลจะทำให้ผู้ใช้อำนาจอธิปไตยไม่ได้แสดงให้เห็นถึงอำนาจนั้น แต่อำนาจนั้นจะต้องมีอยู่อย่างไม่มีขีดจำกัดและมีกฎหมายรับรอง

2. ความรอบด้าน (comprehensiveness) อำนาจอธิปไตย ต้องแผ่ขยายไปยังทุกคนและทุกกลุ่มคนภายในรัฐอย่างไม่มีข้อยกเว้น ข้อยกเว้นที่มีให้กับความสัมพันธ์ทางการทูตเป็นเพียงข้อตกลงชั่วคราวและ เป็นการให้เกียรติรัฐอื่น แต่ต้องถือว่าอำนาจอธิปไตยจะละเมิดข้อยกเว้น เหล่านั้นได้เสมอ

3. ความยั่งยืนถาวร (permanence) อำนาจอธิปไตยต้อง อยู่ตลอดไป แม้ว่าประมุขของรัฐจะสิ้นชีวิต คณะรัฐบาลจะเปลี่ยนแปลง หรือโครงสร้างรัฐจะถูกปรับปรุงใหม่ แต่อำนาจอธิปไตยจะต้องมีอยู่อย่าง ไม่ขาดตอน トラบเท่าที่รัฐยังคงอยู่

4. แบ่งแยกไม่ได้ (indivisibility) อำนาจอธิปไตยเป็น อำนาจสูงสุด เป็นหนึ่งเดียว ไม่อาจแบ่งแยกออกไปได้อีก แม้ว่ารัฐจะ มอบอำนาจให้องค์กรต่างๆ ทำตามหน้าที่และความรับผิดชอบ แต่อำนาจ นั้นสามารถถอดถอนคืนได้ อีกทั้งการเกิดขึ้นของสังคมการเมือง (Political Society) และรัฐ (State) ตามแนวคิดแบบสำนักสัญญาประชาคม (Social Contract) **คู่สัญญา** คือ ประชาชนกับประชาชนด้วยกัน โดยที่องค์อธิปไตย (Sovereign) นั้นเปรียบได้กับการเป็น **คนกลาง (the third party)** เท่านั้น ดังนั้นองค์ อธิปไตยจึงไม่ใช่คู่สัญญา ด้วย จากที่กล่าวมาทำให้ผู้เขียนมั่นใจว่าในสังคม การเมืองการปกครองของไทยไม่ว่าจะเป็นลายลักษณ์อักษรหรือเป็นแบบ จาริต ก็สะท้อนให้เห็นว่า พระมหากษัตริย์ของไทยมีลักษณะเป็นองค์ อธิปไตย ถึงแม้จะมีได้กล่าวในรัฐธรรมนูญโดยตรงก็ตาม?

ดังนั้นคงไม่เกินไปนัก หากจะกล่าวว่า “ระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” นั้นเป็นเครื่องสะท้อน หน้าที่และ บทบาทของพระมหากษัตริย์ในฐานะ **องค์อธิปไตย** ของรัฐไทย ซึ่งข้อสังเกต

ของผู้เขียนนี้จะนำไปสู่คำถามสำคัญที่ว่า การรัฐประหาร (Coup d'Etat) คือ การประหารรัฐ (รัฐอธิปไตย) หรือกระบวนการเอา บุคคล/สิ่ง ซึ่งมีอำนาจสูงสุดในรัฐลงจากอำนาจนั้นด้วยกำลังทหารของอีกฝ่าย ที่เกิดขึ้นในสังคมการเมืองไทยจะยังสามารถใช้ นามเรียกขานกลุ่มของตนว่า “คณะรัฐประหาร” ได้หรือไม่?

หากกล่าวถึงการรัฐประหารและการพยายามทำรัฐประหารในการเมืองไทยอาจเกิดขึ้นจาก ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มการเมืองหรืออีกด้านหนึ่ง คือ ความขัดแย้งระหว่างชนชั้นนำทางการเมืองด้วยกันเองเปรียบเทียบเหมือนอยู่ใน “สภาวะธรรมชาติของมนุษย์ ไม่ว่าจะอย่างไรก็ดูเหมือนว่ามนุษย์นั้นยากที่จะยอมรับว่าคนอื่น ๆ นั้นจะมีความเฉลียวฉลาดเทียมเท่ากับตัวของเขาเอง” (Thomas Hobbes, 1651: 80.) รวมถึงในสภาพธรรมชาติของมนุษย์ เราพบลักษณะบ่งชี้ผลของการทะเลาะ/การไม่ปรองดองกันของมนุษย์ 3 ข้อ ด้วยกันคือ 1. การแข่งขัน 2. ความไม่เชื่อมั่น/ความหวาดระแวง และ 3. ความต้องการเกียรติยศสรรเสริญ (Thomas Hobbes, 1651: 83.) โดยผลที่ตามมาจากทั้ง 3 เงื่อนไขข้างต้นคือ ทำให้มนุษย์ต้องบุกรุกเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ โดยใช้ความรุนแรงเพื่อให้ตนได้สามารถเข้าควบคุมเหนือผู้อื่น เหนือภรรยา บุตร และฝูงปศุสัตว์ได้ ทั้งนี้เพื่อความปลอดภัยของตนเองก็ต้องป้องกันตัว และเพื่อความมีชื่อเสียง เช่น ถ้อยคำ รอยยิ้ม ความคิดเห็นที่แตกต่าง รวมถึงการแสดงออกถึงการลดคุณค่า ไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยผลกระทบต่อเครือข่าย เพื่อนฝูง ชาติ อาชีพ หรือแม้แต่ชื่อของเขาเอง (Thomas Hobbes, 1651: 84.) แม้ว่าความขัดแย้งของชนชั้นนำทางการเมืองของไทยไม่จำเป็นที่จะต้องเกี่ยวข้องกับความขัดแย้งที่มีการขับเคลื่อนของมวลชนแต่กระนั้นก็ต้องอาศัยการขับเคลื่อนมวลชนเพื่อเป็นการเปิดประเด็นความขัดแย้งหรือเพื่อนำไปสู่พัฒนาการของสถานการณ์ในระดับที่ฝ่ายนั้นๆต้องการ โดยสามารถสังเกตได้จากปรากฏการณ์ทางการเมืองต่างๆ เช่น กรณี

เหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 แม้ว่าสิ่งที่ปรากฏให้เห็นชัดเจน คือ ชัยชนะของขบวนการนิสิตนักศึกษาและประชาชนที่มีต่อรัฐบาลจอมพลถนอม-ประภาส แต่ถลึงไปกว่านั้น ชัยชนะดังกล่าวก็ต้องมีการที่ชนชั้นนำฝ่ายทหารกลุ่มหนึ่งอาศัยการขับเคลื่อนมวลชนในการเข้ายึดอำนาจจากชนชั้นนำทหารฝ่ายจอมพลถนอม-ประภาสด้วย มิฉะนั้นแล้ว เรื่องราวและการสูญเสียก็คงจะไม่จบลงได้ในระยะเวลาอันสั้นขนาดนั้น³ และแน่นอนว่า ในอีกสามปีต่อมา ในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ชนชั้นนำทหารกลุ่มหนึ่งได้อาศัยการขับเคลื่อนความขัดแย้งระหว่างมวลชนเข้ายึดอำนาจจากรัฐบาล ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช และกลุ่มผู้นำทหารฝ่ายรัฐบาล (Katherine A. Bowie, 1997.)

หลังจากนั้น ระหว่าง พ.ศ. 2520 จนถึงก่อน พ.ศ. 2534 เกิดการพยายามทำรัฐประหารอยู่หลายครั้ง แต่ทุกครั้ง เป็นการพยายามทำรัฐประหารที่ปราศจากซึ่งการขับเคลื่อนมวลชน⁴ และกึ่งลงเอยด้วยความล้มเหลว (ยกเว้นการรัฐประหารโดยพลเรือเอกสงัด ชลออยู่-พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ยึดอำนาจจากรัฐบาลนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ในปี พ.ศ. 2520) (ศูนย์บริการทางวิชาการและกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, 2523). จนกระทั่งรัฐประหาร รสช. ในเดือนกุมภาพันธ์ 2534 ซึ่งยึดอำนาจสำเร็จ และเป็นรัฐประหารที่เกิดขึ้นโดยยังไม่มี การขับเคลื่อนมวลชน แต่ก็มีกระแสก่อนหน้าเกิดรัฐประหารที่แสดงออกซึ่งความไม่พอใจของประชาชนที่มีต่อรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ⁵ หลังจากนั้นหนึ่งปี เหตุการณ์เดือนพฤษภาคม 2535 กึ่งลงเอยด้วยชัยชนะของฝ่ายประชาชน โดยมีการขับเคลื่อนมวลชน ที่ศาสตราจารย์ ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ขนานนามว่า

³ โปรตดู กุลลดา เกษบุญชู มีด. (2552). ความขัดแย้งทางการเมืองของไทย ข้ามไปให้พ้นพลวัติภายใน ปาฐกถา 14 ตุลา ประจำปี 2552.

⁴ โปรตดู โรม บุคณา. (2549). คู่มือรัฐประหาร.

⁵ โปรตดู ลิขิต ธีรเวคิน. (2547). วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย.

เป็น "มือบมือถือ"⁶ และเบื้องลึกของชัยชนะ ก็คือ การแตกตัวของชนชั้นนำ ทหารกลุ่มหนึ่งจากชนชั้นนำทหารอีกกลุ่มหนึ่ง หรืออีกนัยหนึ่ง ก็คือ ชนชั้นนำทหารกลุ่มหนึ่งอาศัยความขัดแย้งของการขับเคลื่อนมวลชนที่ปะทะกับ กำลังทหารของฝ่ายรัฐบาลของพลเอก สุจินดา คราประยูร เข้ายึดอำนาจ ทหารทหารจากฝ่ายของพลเอกสุจินดา คราประยูร การแตกตัวหรือจะ เรียกว่า ความแตกแยกในกองทัพ ทำให้ผู้เขียนคิดเปรียบเทียบกับในรัฐใน สภาวะธรรมชาติของมนุษย์ที่ "เต็มไปด้วยความไม่ร่วมมือกันและมนุษย์จะ รุกรานและทำลายผู้อื่น และดังนั้นมนุษย์จะปราศจากซึ่งความไว้วางใจกัน" (Thomas Hobbes, 1651.) ลักษณะดังกล่าวเป็นเครื่องสะท้อนที่ชัดเจน ที่สุดของรัฐสภาวะธรรมชาติและมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติตามที่ Thomas Hobbes ว่าไว้

ตัวอย่างการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ไม่มี เหตุการณ์ใดเลยที่สะท้อนให้เห็นถึงการเข้าไปยึดอำนาจรัฐอธิปไตยของรัฐ ไทยเลย มีเพียงแต่พยายามยึดอำนาจทางการเมืองของประเทศไว้เพียง เท่านั้น และกลุ่มคนที่เคลื่อนไหวทางการเมืองเกือบทุกกลุ่มดังที่กล่าวมา ใช้ชื่อเรียกแทนตัวเองว่า "คณะรัฐประหาร" ซึ่งผู้เขียนเห็นว่ามีได้เข้าข้อ เงื่อนไขใดๆ เลยของ "การรัฐประหาร"

ผู้เขียนกล่าวถึงอำนาจของ องค์อธิปัตย์ ตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติ ไว้ในข้างต้นแล้วนั้น ทำให้ละเลยมิได้หากจะมิกกล่าวถึงอำนาจของ "คณะ รัฐประหาร" ซึ่งเป็นคณะก่อการประหารรัฐอธิปไตยลง ที่ปรากฏครั้งแรก ตามคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 45/2496 ซึ่งศาลฎีกาในครั้งนั้น ได้มีคำวินิจฉัย อันถือเป็นระเบียบเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ความตอนหนึ่งว่า : "...คณะ รัฐประหารยึดอำนาจการปกครองประเทศได้สำเร็จ ย่อมมีอำนาจออก และ ยกเลิก แก้ไข กฎหมายได้ รัฐมนตรีที่แต่งตั้งตามรัฐธรรมนูญซึ่งคณะ

⁶ โปรตดู เอนก เหล่าธรรมทัศน์ . (2552). **สองนคราประชาธิปไตย**.

รัฐประหารได้ประกาศใช้ จึงเป็นรัฐมนตรีโดยชอบ...” (คำพิพากษาฎีกา
ประจำพุทธศักราช 2496: 55.)

ในครั้งนั้น ศาสตราจารย์ ดร.หยุด แสงอุทัยได้อธิบายในหมายเหตุ
ท้ายคำพิพากษาศาลฎีกาฉบับนี้ว่า : “คำพิพากษาฎีกาฉบับนี้เป็นตัวอย่าง
อันดีที่จะพิจารณาว่า ศาลยุติธรรมจำต้องยอมรับผลของการปฏิวัติ หรือ
รัฐประหารซึ่งได้ทำสำเร็จ และผู้กระทำได้กลายเป็นผู้มีอำนาจแท้จริงในรัฐ
อย่างแน่นอน ... การปฏิวัติ หรือ รัฐประหารนั้น ในครั้งแรกเป็นการผิด
กฎหมาย เมื่อใดผู้ทำการปฏิวัติ หรือ รัฐประหารจนสำเร็จบริบูรณ์ ... ก็
เป็นรัฐอธิปไตยมีอำนาจสูงสุดในรัฐ ฉะนั้น จึงอยู่ในฐานะที่จะให้
รัฐธรรมนูญใหม่ และยกเลิกกฎหมายเดิม บัญญัติกฎหมายใหม่ตามชอบใจ
ในคดีเรื่องนี้ ปรากฏว่า เมื่อมีการรัฐประหารสำเร็จแล้ว ก็มีการประกาศใช้
รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว 2490 ขึ้น รัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราวยอมใช้ได้ใน
ฐานะเป็นรัฐธรรมนูญอันแท้จริง”⁷

หลังจากคำพิพากษาฉบับดังกล่าวมานี้ได้รับรองอำนาจของ
“คณะรัฐประหาร” ในคำพิพากษาศาลฎีกาชั้นหลังมาจากนั้น ก็ล้วนเดิน
ตามทั้งสิ้น เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1662/2505, 105/2506, 1352/2506, 341-
350/2507, 213/2508 เป็นต้น

โดยแต่เดิมทฤษฎีเรื่องที่มาแห่งความเป็นกฎหมายนั้น ในชั้นที่
เรียกว่า ยุคกฎหมายบ้านเมือง (Juristenrecht) (ปรีดี เกษมทรัพย์,
2538.) ได้มีนักปราชญ์ทางกฎหมายชื่อดังชาวอังกฤษ ชื่อ John Austin
แห่งมหาวิทยาลัยลอนดอน ให้รายละเอียดถึงความเป็นกฎหมายไว้ว่า :
“กฎหมาย คือ คำสั่งของรัฐอธิปไตย ที่กำหนดหน้าที่ (Obligation) ให้บุคคลต่างๆ
ปฏิบัติตาม” ในส่วนนี้ผู้เขียนเห็นว่าสอดคล้องกับแนวคิดของ Thomas

⁷ โปรตดู ปรีดี เกษมทรัพย์. (2538). นิติปรัชญา.

Hobbes ที่ว่าเหตุผล 4 ประการที่บอกว่าเหตุใดประชาชนจึงต้องเชื่อฟัง/ทำตาม (Obedience) องค์กรอิตัลย (Thomas Hobbes, 1651.)

- ประชาชนจะถูกทำโทษได้ หากไม่เชื่อฟังผู้ปกครอง
- เป็นข้อกำหนดทางศีลธรรม เนื่องจากหากเราไม่เคารพผู้ปกครองนั้นหมายความว่าเราไม่เคารพในข้อตกลง (Contract) ที่เราทุกคนได้มอบสิทธิตามธรรมชาติให้กับผู้ปกครองไป = ไม่เคารพตัวเอง
- ผู้ปกครองได้ดำเนินการทางการเมืองตามความเห็นพ้องของประชาชน (Consensus) และดำเนินการใดๆ ในนามของประชาชน
- ผู้ปกครองได้มีข้อโต้แย้งในเชิงศาสนา ด้วยการอ้างกฎธรรมชาติโดยอ้างอิงกับคำสั่งจากพระเจ้า (God's Command)

แนวคิดของ Austin นี้ ได้เป็นที่ยอมรับอย่างแพร่หลายในช่วงศตวรรษที่ 19 เรื่อยมา และประเทศไทย ก็ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของท่าน Austin มาเช่นกัน⁸ เป็นที่น่าสังเกตว่า แนวคิดนี้เกิดขึ้นในสมัยที่อังกฤษ (รวมถึงไทยด้วย) ปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ หรือ สมัยผู้ปกครองสูงสุดเป็นผู้ถืออำนาจเด็ดขาด ภายหลังจาก การเปลี่ยนแปลงการปกครอง มาเป็นระบอบประชาธิปไตย ได้ผ่านพ้นมาไม่นานนัก แนวคิดของ Austin ก็ยังฝังรากลึกในความคิดของระบบตุลาการของไทยอยู่มาก

⁸ ในอดีต ประเทศไทยได้ส่งบุคลากรไปศึกษาต่อด้านกฎหมายที่ประเทศอังกฤษเป็นอันมาก รวมถึงพระบิดาแห่งกฎหมายไทย กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ก็ทรงศึกษาวิชากฎหมายจากอังกฤษ และรับแนวคิดของท่าน Austin มาเผยแพร่สอนนักกฎหมายไทยเรื่อยมา และซึมซาบในความคิดทางกฎหมายโดยปริยาย

สำนึกของพลเมืองกับ แนวคิดเรื่อง “องค์อธิปัตย์” ในรัฐไทย

หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 การอ้างว้างไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์ มีนัยสำคัญอีกอย่างน้อย 2 ประการที่ต่อเนื่องจากการกระทำทางประวัติศาสตร์ ได้แก่

1. การสร้างความต่อเนื่องกับอดีตที่มีพระมหากษัตริย์เป็นสัญลักษณ์แทน และ

2. ด้วยความเป็นสัญลักษณ์แทนนี้เองที่เป็นเงื่อนไขให้พระมหากษัตริย์เป็นศูนย์รวมใจความเป็นหนึ่งเดียวกันของชาติ ทำให้ความแตกต่างความหลากหลายของพลเมืองในชาติถูกยอมรับเป็นหนึ่งเดียวกัน มีความเท่าเทียมกันภายใต้รัฐธรรมนูญและภายใต้พระบรมโพธิสมภาร ไม่ว่าจะเชื้อชาติ วัฒนธรรม และศาสนาของแต่ละท้องถิ่น แม้จะมีความแตกต่างกันเล็กน้อยเพียงใด โดยหลักการแล้วก็ถือว่าเป็นปัญหาสลักสำคัญของ “รัฐประชาชาติ” ในทางตรงข้ามการยอมรับความหลากหลายของพลเมืองเป็นเงื่อนไขที่เปิดทางให้กับการกำเนิดของรูปแบบรัฐประชาชาติ แม้รัฐธรรมนูญจะบัญญัติเรียกเป็นราชอาณาจักรแต่โดยเนื้อหาแล้วมีลักษณะเป็นรัฐประชาชาติ เพราะรัฐอธิปัตย์จะไม่ใช่พระมหากษัตริย์อีกต่อไป ดังที่รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ ๓๔/๒๔๗๕ (วิสามัญ) วันพุธที่ 16 พฤศจิกายน พุทธศักราช 2475 ระบุเหตุผลของการบัญญัติเรื่องนี้ไว้ในรัฐธรรมนูญมาตรา 1 ว่า :

“มาตรา 1 ที่ว่าสยามประเทศเป็นราชอาณาจักรอันหนึ่งอันเดียว ซึ่งจะแบ่งแยกออกจากกันมิได้ ประชาชนชาวสยามไม่ว่าเหล่ากำเนิดหรือศาสนาใดย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญนี้เสมอกันนั้น อาจเป็นข้อความสะกิดใจว่า ทำไมต้องเขียนดั่งนั้น ราชอาณาจักรก็เป็นราชอาณาจักรหนึ่งอยู่แล้ว ความคิดที่เขียนลงไปก็เพราะเหตุว่า ราชอาณาจักรเป็นหนึ่งอยู่แล้วก็ดี แต่ว่าอยากจะทำลางเสียซึ่งความรู้สึกในหมู่ประชาชน

พลเมืองที่แบ่งเป็นเขาเป็นเรา เช่นเรียกพวกเดียวกันว่าเป็นแขก เป็นลาว เป็นต้น ความรู้สึกในเรื่องศาสนาอย่างหนึ่งที่เป็นเรื่อง ขวนให้คนแบ่งพวกแบ่งหมู่ ก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเขาเป็นเรา ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาเลย เราควรเป็นชาติหนึ่งชาติเดียวกัน เพื่อแสดงและย้ำข้อความว่า เราควรและต้องเป็นชาติหนึ่งชาติ เดียวกัน อนุกรรมการจึงเห็นควรเริ่มรัฐธรรมนูญด้วยบทมาตรานี้ แสดงว่าประชาชนในราชอาณาจักรนี้ ไม่ว่าจะเหล่ากำเนิดหรือ ศาสนาใด ย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญนี้เสมอกัน สิทธิและเสรีภาพของประชาชนในการถือศาสนานั้นมีอยู่บริบูรณ์ ดังบัญญัติในมาตรา 13 เว้นแต่พระมหากษัตริย์เท่านั้นจักต้อง เป็นพุทธมามกะและเป็นอัครศาสนูปถัมภก คือทรงให้ความ อุปลัมภศาสนาของชาวสยามอยู่โดยทั่ว ๆ ไป”

(รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ 34/2475 (วิสามัญ) วันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2475.)

ในส่วนของ "รัฐ" (รัฐประชาชาติ) นั้นมีความหมายครอบคลุมเกินจะเป็นเพียงเรื่องของการจัดตั้ง "คณะรัฐมนตรี" เท่านั้น แม้ว่าในรัฐ ประชาชาติ คณะรัฐบาลจะต้องเป็นกลุ่มคนที่มาจากสามัญชนก็ตาม แต่ รัฐบาลก็ไม่ใช่สิ่งเดียวกับรัฐ ซึ่งรัฐบาลเป็นเพียงองค์ประกอบรูปธรรม ประการหนึ่งในหลายๆ ประการของรัฐ ฉะนั้นการสิ้นสุดของรัฐบาล หนึ่งๆ ไม่จำเป็นต้องหมายถึงการสิ้นสุดของรัฐไปด้วย (สมเกียรติ วันทะนะ, 2531-2532: 186-203)

ดังนั้น ความไม่มั่นคงของรัฐบาลชุดหนึ่งจึงมิได้หมายถึงความ ไม่มั่นคงของรัฐเสมอไป แต่ความไม่มั่นคงของรัฐมีผลกระทบต่อ เสถียรภาพความอยู่รอดของรัฐบาล ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงรูปแบบของ รัฐบาล ตลอดจนการละเมิดต่อกฎกติกาของสังคมการเมือง เช่น

การรัฐประหาร การยกเลิกรัฐธรรมนูญ การเปลี่ยนตัวผู้นำคนสำคัญๆ ฯลฯ ไม่ได้เป็นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบรัฐด้วยเสมอไป และหากกล่าวในมิติความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในระหว่างชนชั้นนั้นก็เป็นเรื่องที่สามารถเกิดขึ้นได้ ภายใต้โครงสร้างการเมืองที่การเปลี่ยนแปลงการปกครองเคยก่อรูปหรือสร้างเอาไว้โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความขัดแย้งถึงขั้นใช้กำลังเข้าปะทะกันในการรัฐประหารที่สำคัญๆ นั้น นัยหนึ่งกล่าวได้ว่า นั่นเป็นเพียงการขาดเอกภาพในหมูชนชั้นนำ อีกนัยคือกฎกติกาที่เป็นลายลักษณ์อักษร และมีเหตุผลในเชิงนิติธรรมยังไม่หยั่งรากกลายเป็นจารีตหลักที่ประกันความมั่นคงของรัฐ (สมเกียรติ วันทะนะ, 2531-2532: 18)

เมื่อกล่าวถึง "รัฐ" เราหมายถึงสิ่งที่ เป็นแหล่งรวมและที่มาของการใช้อำนาจที่รวมศูนย์ของชนชั้นนำ (ในนามของประชาชาติ) ฉะนั้นองค์กรนำ/สถาบันของสังคมนการเมือง เช่น คณะรัฐมนตรี รัฐสภา รัฐวิสาหกิจ เป็นต้นเพียงองค์ประกอบหนึ่ง ซึ่งเป็นตัวแทนรูปธรรมของการใช้อำนาจของรัฐเท่านั้น ไม่ใช่เป็นรัฐโดยตัวมันเอง

กรณีสถาบันพระมหากษัตริย์ กล่าวได้ว่าการที่ทรงดำรงฐานะเหนือการเมือง ขณะเดียวกับที่ทรงมีดุลอำนาจกับสภาจนถึงคณะรัฐมนตรี การออกกฎหมาย ตลอดจนการกระทำทางการเมืองสำคัญๆ ยังต้องเป็นไปโดยมีพระปรมาภิไธยรับรองอย่างเป็นทางการเป็นลายลักษณ์อักษร แต่นั่นไม่ได้หมายความว่าทรงมี "พระราชอำนาจ" เหนือสภา ตลอดจนคณะรัฐมนตรี ซึ่งเป็นตัวแทนการใช้อำนาจรัฐของประชาชน แม้บางครั้งพระมหากษัตริย์บางพระองค์อาจมีอิทธิพลในการตัดสินใจเชิงนโยบาย หรือมีพระบารมีเหนือสภาและรัฐมนตรีได้ก็จริง แต่ไม่ได้หมายความว่าทรงมีอำนาจครอบงำเหนือรัฐ

เราสามารถศึกษาได้จากงานของสมเกียรติ วันทะนะ ในงานชิ้นสำคัญเช่น "รัฐสมบูรณาญาสิทธิในสยาม 2435 - 2475" ซึ่งได้ตั้งข้อสังเกตไว้อย่างน่าสนใจ เช่นว่า : ทฤษฎีที่เปรียบรัฐเป็นอินทรีย์ภาพ (Organic

theory of the state) นี้เป็นพื้นฐานทฤษฎีการเมืองให้กับรัฐสมบูรณาญาสิทธิได้อย่างมีพลังไม่ว่ารัฐสมบูรณาญาสิทธินั้นจะอยู่ในรูปของ "สมบูรณาญาสิทธิราช" หรือ "ฟาสซิสต์"⁹

⁹ สมเกียรติ วันทะนะ. "รัฐสมบูรณาญาสิทธิในสยาม 2435-2475." เอกสารประกอบปาฐกถาทางวิชาการ จัดโดยสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย และสถาบันวิจัยสังคม คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (วันที่ 19 มีนาคม 2525). นอกจากนี้ เพื่อให้การอธิบายประเด็นนี้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น สมเกียรติได้อ้างถึงพระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ในกระทู้ธรรมที่ทรงนิพนธ์ไว้เมื่อปี 2459 เรื่อง "พระราชาเป็นหัวหน้าของหมู่มนุษย์" ซึ่งเรียกร้องให้มีเอกภาพอย่างแนบแน่นระหว่างผู้ปกครองกับราษฎร ดังการเปรียบเทียบของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ที่ว่า

"พระราชาเป็นหัวหน้าของมหาชน อันป็นเป็นสองฝ่าย (ตามแนวพระนิพนธ์ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส หมายถึง ฝ่ายทำกินกับฝ่ายผู้ปกครอง - ผู้อ่าง) นั้น เป็นหัวหน้าบัญชากิจการทั้งปวง... เปรียบเหมือนศีระจะเป็นประธานแห่งร่างกาย ฉะนั้นร่างกายจะเป็นไปได้เพราะอวัยวะนั้นๆ ต่างทำธุระตามหน้าที่ของมัน... แต่ย่อมมีความเป็นไปเนื่องด้วยศีระสองเหล่านั้นเป็นอยู่ไม่ได้ ฉันทไตชนกายคือหมู่มนุษย์ก็เป็นฉันทนั้น... ในฝ่ายปกครองขาดพระราชาผู้เป็นหัวหน้าบัญชาการแล้ว การงานต่างทำหน้าที่ ไม่มีโยงถึงกัน... ฝ่ายราษฎรไม่มีผู้ปกครองย่อมตั้งอยู่ไม่ได้ ฉันทนั้น" ประมวลพระนิพนธ์สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส: ธรรมคดี, 2514, หน้า 297 - 298 อ้างถึงใน สมเกียรติ วันทะนะ. "รัฐสมบูรณาญาสิทธิในสยาม 2435 - 2475."

อย่างไรก็ตาม มุมมองที่มีต่อรัฐสมบูรณาญาสิทธิว่ามีความเข้มแข็งเป็นเอกภาพ ซึ่งมีจุดเริ่มจากงานสมเกียรตินั้นตามความเข้าใจของผู้เขียน (ซึ่งอาจจะผิดก็ได้) ถูกวิพากษ์อย่างมีนัยสำคัญจากนิธิ เอียวศรีวงศ์ ในงานที่ชื่อ "ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของไทย." โดยนิธิสะท้อนว่ารัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์มีลักษณะเฉพาะบางด้านที่ไม่อาจเปรียบได้กับรัฐสมบูรณาญาสิทธิที่เกิดขึ้นในยุโรป รัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์สยามอ่อนแอและอายุสั้นอยู่มาก "หากจะเปรียบเทียบกัน ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์รัสเซียและเยอรมนีมีฐานอยู่กับระบอบราชการและกองทัพ มากกว่าระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ไทยที่มีฐานอยู่กับราชการมากมายนัก จนไม่น่าเอามาเทียบกัน

ในยุคปัจจุบัน เมื่อนานาประเทศล้วนมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยแล้วแทบทั้งสิ้น และด้วยระยะเวลาในการก่อตัวสั่งสมทางความคิดทางประชาธิปไตยมานานพอควร นักกฎหมายฝ่ายเสรีนิยมประชาธิปไตย ได้วิพากษ์ทฤษฎีของ Austin ในทางที่เห็นว่า เป็นการยอมรับ “อำนาจ” คือ ความถูกต้อง ซึ่งมีใช้ความยุติธรรมและเป็นสิ่งที่ไม่แน่นอนขึ้นกับอำเภอใจของผู้มีอำนาจ หรือ รัฐธำธิปัตย์ อีกทั้งสิ่งที่ไม่มีความแน่นอนนั้นย่อมนับเป็นบรรทัดฐานทางสังคมมิได้ ในส่วนนี้ผู้เขียนมองว่า หากอ้างอิงกับแนวคิดเรื่อง องค์อธิปัตย์ ของ Thomas Hobbes ก็ จะพบว่า สิ่ง ที่ Austin กล่าวมานั้นเป็นสิ่งที่สะท้อนคุณสมบัติของ รัฐธำธิปัตย์ ที่ถูกต้อง กล่าวคือ Undivided (แบ่งแยกไม่ได้), Unlimited (ไร้ขีดจำกัด), Inalienable (ไม่อาจแยกออกไปจากเราได้), Permanent (ถาวร) หากแต่ในส่วน นักกฎหมายของประเทศไทย ควรพิจารณาว่าในกรณีสังคมการเมืองไทย นั้น “คณะรัฐประหารเป็นผู้ที่มีอำนาจสูงสุดภายในรัฐหรือไม่?”

ส่วนสรุป

ผู้เขียนเห็นว่าถ้าหากเราย้อนกลับไปดูรากศัพท์ของคำว่า Coup d'État คำ ๆ นี้เกิดขึ้นในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 17 เพื่อใช้อธิบายวันที่ถูกเรียกว่า the day of the dupes ในคริสต์ศตวรรษ 1620 ที่ Richelieu จัดการศัตรูทางการเมืองให้กับพระเจ้าหลุยส์ที่ 13 กษัตริย์ฝรั่งเศส¹⁰

เลย" (โปรดดู นิธิ เอียวศรีวงศ์. "ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของไทย." ชาติไทย, เมืองไทย, แบบเรียนและอนุสาวรีย์: ว่าด้วยวัฒนธรรม, รัฐ และรูปการจิตสำนึก (กรุงเทพฯ: มติชน, 2538: 128)

¹⁰ ดูประวัติอย่างย่อของ Richelieu ได้ที่ <http://en.wikipedia.org/wiki/Richelieu>.

ดังนั้นผู้เขียนเห็นว่าหาก Coup d'État หมายถึง การประหารรัฐ คำถามที่ตามมาคือเราประหารรัฐได้หรือไม่? ผู้เขียนเห็นว่าเรามีสามารถมีกระบวนการที่จะประหารรัฐได้ (ยังไม่นับรวมในกรณีของรัฐไทยที่ผู้มีอำนาจสูงสุดคือ ใคร?) เพราะ **รัฐคือสิ่งที่ไม่มีตัวตน** นับตั้งแต่ Thomas Hobbes เป็นต้นมา (ซึ่งในกรณีของรัฐไทย ผู้เขียนเชื่อว่าลักษณะของรัฐก็ไม่มีตัวตนเช่นเดียวกัน แต่คำกล่าวนี้ได้รวมถึงความไม่มีตัวตนของผู้ใช้อำนาจอธิปไตย) รัฐไม่เป็นสิ่งที่เรียกว่า personal state อีกต่อไป รัฐเป็นสิ่งที่ impersonal เพราะฉะนั้นรัฐจะไม่มีวันตาย เมื่อรัฐไม่มีวันตาย รัฐจึงอยู่เหนือสิ่งอื่นใด

สำหรับผู้เขียน รัฐคือสิ่งที่ยิ่งใหญ่กว่ารัฐธรรมนูญ เพราะเราไม่สามารถฉีกรัฐได้ เมื่อเราฉีกรัฐไม่ได้ รัฐจึงเป็นสิ่งที่ทุกคนจะต้องหันไปพึ่งพิง ดังนั้นรัฐจึงสำคัญเหนือสิ่งอื่นใด และสิ่งหนึ่งที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของรัฐก็คือ **ความมั่นคง** ด้วยเหตุนี้การจะใช้คำว่า “ปฏิวัติรัฐประหาร” จึงต้องมีความระมัดระวัง อย่างยิ่งทั้งในมิติของความหมาย มิติทางแนวคิดปรัชญาการเมืองและการกระทำจริง

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กองบรรณาธิการมติชน. (2549). “รัฐประหาร 19 กันยา’ 49 เรียบแต่ลึก”. **คณะปฏิรูปการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข**. กรุงเทพฯ: มติชน.

กุลลดา เกษบุญชู มีด. (2552). **ความขัดแย้งทางการเมืองของไทย ช้ามไปให้พันพลวัติภายใน ปาฐกถา 14 ตุลา ประจำปี 2552**. กรุงเทพฯ: มุลนิธิ 14 ตุลา.

คำพิพากษาศาลฎีกา ประจำปีพุทธศักราช 2496.

จงทอง จันทรางศุ. (2548). **พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในทางกฎหมายรัฐธรรมนูญ**. กรุงเทพฯ: เอส.ซี.พีริ้นท์แอนด์แพค.

ธเนศ วงศ์ยานนาวา. (2552). **1968 MOI เชิงอรรถการปฏิวัติ**. กรุงเทพฯ : สมมติ.

ปรีดี เกษมทรัพย์. (2538). **นิติปรัชญา**. กรุงเทพฯ: ประกายพริก.

ปรีดี พนมยงค์. (2542). “ความเป็นมาของศัพท์ไทย ปฏิวัติ, รัฐประหาร, วิวัฒน์, อภิวัฒน์”. **คณะราษฎรกับการอภิวัฒน์ประชาธิปไตย 24 มิถุนายน**. กรุงเทพฯ: กังหัน.

รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ 34/2475 (วิสามัญ) วันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2475.

โรม บุคนาค. (2549). **คู่มือรัฐประหาร**. กรุงเทพฯ: สยามบันทึก.

ลิขิต ธีรเวคิน. (2547). **วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วิสุทธิ์ ไกรฤกษ์. (2475). **อธิบายธรรมนูญปกครองแผ่นดินสยาม เปรียบเทียบกับประเทศต่างๆ**. พระนคร : โรงพิมพ์สยามบรรณกิจ.

ศูนย์บริการทางวิชาการและกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา.

(2523). **รวมกฎหมายรัฐธรรมนูญ (2475-2521)**. กรุงเทพฯ:
สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา.

สมเกียรติ วันทะนะ. "รัฐไทย: นามธรรมและรูปธรรม." เอกสาร
ประกอบการอภิปรายการประชุมเชิงปฏิบัติการของฝ่ายปาฐกถา
และสัมมนา สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ณ อุทยานวัง
ตะไคร้ จังหวัดนครนายก วันจันทร์ที่ 25 เมษายน 2531 ใน
รัฐศาสตร์สาร. ปีที่ 14 ฉบับที่ 3 - ปีที่ 15 ฉบับที่ 1 (ก.ย. 2531
- เม.ย. 2532).

สมเกียรติ วันทะนะ. "รัฐสมบูรณาญาสิทธิในสยาม 2435 - 2475."
เอกสารประกอบปาฐกถาทางวิชาการ จัดโดยสมาคมสังคมศาสตร์
แห่งประเทศไทย และสถาบันวิจัยสังคม คณะรัฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (วันที่ 19 มีนาคม 2525)
เอนก เหล่าธรรมทัศน์ . (2552). **สองนคราประชาธิปไตย**. พิมพ์ครั้งที่ 6.
กรุงเทพฯ: คบไฟ.

ภาษาอังกฤษ

David Jary&Julia Jary. (2005). **Colilins dictionary of Sociology**:
HarperCollins Publish.

Giddens, A. (1989). **Sociology**. Cambridge: Polity Press.

Katherine A. Bowie. (1997). **Rituals of National Loyalty: An
Anthropology of the State and the Village Scout
Movement in Thailand**. New York: Columbia
University Press.

Perry Anderson. (1974). **Lineages of the Absolutist State**.
London: New Left Books, II: 1- II: 2.

Thomas Hobbes. (1651). **Leviathan: or the matter, forme and**

power of a COMMONWEALTH ecclesiasticall and civil
by THOMAS HOBBS : *Edited with an introduction by*
michael oakeshott . Oxford: Basil Blackwell.

เว็บไซต์

<http://en.wikipedia.org/wiki/Richelieu>.